

Aina Moll

LA NOSTRA LLENGUA

Segona edició

EDITORIAL MOLL
MALLORCA
1994

Col·lecció TOMIR n.º 15

IV. Sa llengo és de tots

Fins ara hem observat unes quantes deficiències de sa situació sociolingüística de ses Balears, i hem vist que és necessari normalitzar –perquè no és normal– sa situació de sa gent nascuda aquí, que ha parlat català tota sa vida en sa modalitat pròpia de s'illa i des poble on viu, però que quan ha d'escriure, encara que sigui una carta familiar, ho ha de fer en castellà perquè no en sap d'altra manera. Naturalment, tampoc no sap parlar de ciència en sa seva llengo, ni exercir-hi sa professió: hi ha molts de missers que no hi podrien defensar una causa, molts d'enginyers que no hi saben redactar un projecte, molts de metges que són incapaços de fer-hi una recepta o un informe: són gent que té una carrera universitària, però que en sa seva llengo pròpia són analfabets. I, naturalment, també ho són sa majoria d'administratius, de secretaris i secretàries, de funcionaris de tota casta, i per tant no poden prestar es seus serveis en sa llengo que és pròpia de ses Illes i d'ells mateixos.

Si volem tenir una situació normal com a poble, tot això ha de canviar radicalment.

Sa normalització no és possible sense es castellanoparlants

Però no n'hi hauria prou, de normalitzar culturalment sa gent nascuda aquí, si no fóssim capaços d'integrar sa població venguda de fora.

Si ets illencs parlàssim es nostro català i la resta de sa població –castellans i estrangers– parlàs només castellà, estaríem dividits en “dues societats”, i es perill de conflicte social seria gros: una discòrdia per motius de llengo pot degenerar fàcilment en manifestació de racisme, o en enfrontaments violents. Per això sa normalització lingüística de ses illes té un aspecte important en sa normalització lingüística de sa gent venguda de fora, i en sa normalització de ses relacions entre castellanoparlants i catalanoparlants.

En una situació lingüísticament normal, sa gent del país parla i escriu sempre, amb tota naturalitat, sa seva llengo. I es qui vénen de fora es troben amb tota naturalitat dins un ambient de llengo diferent de sa seva, i s'hi adapten a poc a poc. Això no vol dir que abandonin es seu parlar propi, sinó que empren es des país d'arribada per relacionar-se amb sa gent.

Vegem ara què han dit ets enquestats de TVE-Balears de llengo familiar castellana, sobre es seu coneixement de sa llengo d'aquí.

a) De s'enquesta d'Eivissa.

1. – *La lengua de Ibiza, el ibicenco, ¿no?*
– *Usted lo habla?*
– *No.*
– *Y sus hijos... ¿Tiene usted hijos?*
– *Un hijo de dos años y medio. No lo habla, porque es muy pequeño. Espero que lo hablará: él es de aquí.*
2. – *No. Lo entiendo muy bien, porque llevo 16 años en Ibiza, pero no lo hablo. La verdad es que me da un poco de repelús... Mis hijos sí, lo escriben y lo hablan perfectamente. Lógicamente: uno ha nacido aquí y el otro vino con un año.*
6. – *Yo no lo sé. No sé nada. No soy ibicenco.*

7. – *Soy de Jaén. ¿El ibicenco? No, no lo hablo. Mi niño sí.*
9. – *¿Sabe usted la gracia de la cosa?, que llevo 18 años aquí y lo entiendo muy poco, la verdad. Soy más torpe que...*
- b) De s'enquesta de Mallorca.
1. – *La lengua de Mallorca? Los mallorquines! ¿La de Ibiza y Menorca? Hombre! El castellano, me supongo, ¿no?... No, no lo hablo. No, mis hijas son mallorquinas las dos, pero no hay ninguna que lo hable.*
4. – *Es el catalán. Yo soy mallorquina, hablo el catalán, pero preferiría que se hablase el mallorquín, que es lo lógico, no que se imponga tanto el catalán desde Cataluña. Menorca e Ibiza... bueno, eso ya... tienen diferente dialecto... No sé leerlo; escribirlo, no; y hablarlo...no. Yo soy mallorquina, pero hija de padres andaluces...*
9. – *¿La lengua de Mallorca? La mallorquina, ¿no?... No, no la hablo. Mis hijos, todos: son todos mallorquines. Y escribir también. La que no lo hablo soy yo porque... no sé, soy un poquitín...*
16. – *És que jo som foraster. No som d'aquí, de Mallorca... Llegir, entenc es mallorquí, però escriure no en sé.*
25. – *Yo es que no entiendo mallorquín. (...) No lo sé, no lo sé. Quiero aprenderlo, pero no lo sé todavía. Llevo un año y pico... Mis hijos sí, ellos ya lo saben.*
26. – *Yo no hablo mallorquín. (¿Y entenderlo?) Hombre, por supuesto, claro!... Hablarla, hablo muy poco, pero vaya, es de respetar, ¿no? esto, porque al fin y al cabo vivimos aquí y tenemos que respetar la lengua de aquí.*
27. – *(¿Habla?) –No, no, no! (Entiende?) Hombre, sí, sí. Llevo treinta y dos años aquí. Pero no lo hablo. Mis hijos, sí; han nacido aquí. Me casé aquí.*
29. – *No, yo soy sevillano. (¿Entiende...?) No, no, ni una. No me gusta. Tengo un hijo de 18 años que lo entiende y habla perfecto (–Y usted, ¿por qué...?) Bueno, porque... no sé... Ya soy mayor y... No me gusta. No me gusta este dialecto mallorquín. No me gusta.*

32. – *Yo conozco poco de Mallorca. Soy peninsular y conozco poco. (–¿Entiende...?) Poco, pero algunas cosas sí, me gustan, y me gustaría aprenderlo, eso desde luego. Mis hijos sí lo saben.*
62. – (...) El sap escriure?
– No, me sap molt de greu no sebren-ne, però no en sé. Es document en castellà, el tenc, perquè jo som forastera, que diríem... som peninsular i el tenc en castellà.
67. – *La lengua de Mallorca, el mallorquín, claro; las otras... ibicenco... y el otro... menorquín, ¿no? Algo así. No, no lo hablo (–Está aquí desde...) No, yo desde que nací. Yo entiendo, pero hablarlo, no me gusta hablarlo.*

c) De s'enquesta de Menorca.

11. (una dona de mitjana edat. Es diàleg complet va ser es que segueix:)
- Que és de Maó, vostè?
– *Más o menos...*
– Quina és...
– *Por favor, no me hable menorquín... que no lo entiendo.*
– *¿Sabe usted qué lengua se habla en Menorca?*
– *Depende, según que clase de menorquín te encuentres. Si es un menorquín simpático, comprensivo, bondadoso, te habla un castellano bastante correcto... Pero, como en todos los sitios del mundo, en Cataluña, en Andalucía, en Extremadura, en todos sitios... si es un menorquín... digamos... un poco extraño, pues no te habla ni castellano ni menorquín ni ná.*
– *¿Usted lo sabe hablar o escribir?*
– *Ni lo puedo escribir, ni lo puedo hablar, ni me interesa, ni lo haré.*
– *Pero lo entiende?*
– No.
15. – *Supongo que la catalana, ¿no? Por lo menos, eso dicen. En Mallorca e Ibiza me imagino que la misma, no sé... Lo entiendo casi todo, pero no sé menorquín.*

18. – No l'utilís, an es menorquí, perquè jo rall castellà sempre... Bé, quan ve gent i tal, sí, rall es menorquí, però m'exprés millor en castellà; encara em falta pràctica.
22. – Es menorquí... No, normalment no, no ho faig. *Bueno*, depèn... Amb es membres des Consell Insular i organismes una mica... ja organismes oficials, sí que el rallo més. Normalment ho faig en castellà: és sa meua llengua materna.

Varietat de situacions i d'actituds

Com veis, hi ha una gran varietat de situacions, des de ses completament normals, fins a ses completament anormals, passant per tota una gamma de situacions intermèdies.

1. Situació normal: gent venguda de fora, o filla d'immigrats, que ha après i parla sa llengua d'aquí

És es cas de dues joves de Menorca (núms. 18 i 22) i un homo i una dona, també joves, de Mallorca (núms 16 i 62), que hem sabut que són castellanoparlants quan ells mateixos ho han dit. Fixem-mos que cadascun parla en sa varietat pròpia de s'illa on viu: menorquí maonès en uns casos i mallorquí en ets altres (només a sa núm. 22 li ha escapat *rallo* en lloc de *rall*). I fixem-mos també que estan en situació "normal" pròpia dets illencs: saben parlar, però no escriure. (Per cert, també en sa qüestió des nom de sa llengua, ses respostes dets immigrants són perfectament homologables amb ses dets illencs: des de gent ben informada fins a sa totalment despistada, com aquesta resident a Mallorca que suposa que a Menorca i Eivissa es parla castellà).

2. Situacions anormals

a) Gent nascuda a ses Balears que només sap castellà

Sa situació més anormal és sa de sa senyora fia d'andalusos que sap que sa llengua de Mallorca és es català (no arribam a sebre si el xerra o

no), però pateix d'una "catalanofòbia" evident, i sa d'aquesta al·lota que viu a Mallorca *desde que nació*, però no sap xerrar mallorquí perquè *no le gusta*. Com molt bé diu es sociolingüista Ll. V. Aracil, *una llengo no mor perquè es forasters no l'aprenen, sinó perquè es seus l'abandonen*. I segons ses dades des Padró de 1986 publicades per s'Institut Balear d'Estadística, de cada cent ciutadans de Balears nascuts aquí d'edat semblant a sa d'aquesta al·lota, n'hi ha deu que no parlen sa llengo de ses Balears...

Com a contrapartida, de cada cent nascuts fora de ses Balears de sa mateixa edat, n'hi ha vint que parlen es català de ses illes. I ja hem vist que molts des castellans enquestats que no saben parlar sa nostra llengo, diuen que es seus fiis sí que la parlen. Aquest és un fet positiu, que permet confiar que sa normalització és possible.

b) Gent que fa anys que viu a ses Balears i es considera torpe perquè no ha après sa llengo de ses Illes

N'hem vist uns quants casos, sobretot de senyores de mitjana edat, que tenen fills que saben parlar català i consideren que si elles no saben xerrar com noltros és perquè són *torpes* o *un poquitín...* Que estiguin tranquil·les: si no saben parlar sa nostra llengo, no és perquè siguin poc intel·ligents, sinó perquè no ho han intentat (una d'elles ho ha dit: *le da repelús* intentar-ho). És ver que ets infants estan més dotats que sa gent gran per aprendre idiomes: s'activitat principal des nin fins a sis-set anys, és sa construcció des llenguatge, i tenen una gran facilitat per aprendre altres llengos, a més de sa seva. Però també és ver que ells no tenen por de fer faltes quan parlen, i practiquen amb tota naturalitat una llengo que els és nova.

Segurament, aquestes mateixes senyores, si haguessin anat a viure a França haurien après de parlar francès; sa tímidesa no els ho hauria impedit, perquè *haurien tengut sa necessitat* de xerrar-lo per comunicar-se amb sa gent del país. Aquí es problema és molt més gran, perquè parlant sa seva llengo tothom els entén, i fins i tot els contesta automàticament en sa llengo d'ells. Per tant, *no necessiten* xerrar sa nostra, i *se senten en ridícul* si intenten fer-ho sense sebre'n prou. Això, si no es troben amb qualche mallorquí que els diu, somrient amb benevolència: *no se moleste, que ya le entendemos en castellano...*

Com posar remei an aquesta anormalitat?

Per vèncer aquesta dificultat, voldria donar uns consells: en primer lloc, an es ciutadans castellanoparlants: provau de parlar s'idioma de sa vostra illa, sense cap por de fer faltes: val més xerrar malament una llengo que no xerrar-la de cap manera. I no vos deixeu desanimar pels illencs que vos contesten en castellà o que vos "alliberen" amablement de xerrar en mallorquí perquè ells ja vos entenen en castellà: amb això vos priven d'un dret que és ben vostre –es dret de conèixer i emprar sa llengo de sa terra on viviu.

En segon lloc, a sa gent del país: hem de ser conscients que si normalitzam sa situació lingüística de ses illes, es qui no sàpiguem parlar sa llengo pròpia d'aquí estaran en condicions d'inferioritat per trobar feina, o per participar plenament en sa relació social. Per això és un deure nostre ajudar-los a aprendre-la: sa Llei de Normalització Lingüística proclama es dret de tots es ciutadans de ses Balears a emprar sa llengo que n'és pròpia; però si no la coneixen, no la podran emprar. En sa situació legal actual, no és cap mostra de cortesia parlar en castellà an es castellanoparlants, com es creia –equivocadament, en es meu veure– durant es franquisme; sa mostra de cortesia és parlar-los en sa nostra llengo i encoratjar-los a emprar-la, sense mostrar impaciència quan tenen dificultat per construir una frase.

c) Gent de llengo castellana que desprecia sa llengo de ses Balears

S'altra situació anormal que hem d'evitar és s'actitud prepotent de qui et demana "per favor", però en to imperatiu, que li parlis en castellà, i que es permet dir que no li interessa aprendre sa llengo de s'illa on viu. En tenim un exemple clar a s'enquesta de Menorca (núm. 11), i un altre de més dissimulat en aquest *sevillano* de Mallorca (núm. 29) que diu que *no le gusta este dialecto* (una llengo no és qüestió de gust: és un "instrument" de comunicació, no un "gerro decoratiu" per posar damunt una taula). Si hi hagués gaire castellans que no aprenen mallorquí perquè *no les gusta este dialecto*, i gaire mallorquins que no volgues-sin xerrar castellà perquè *no els agrada aquesta llengo oficial de s'Estat*, aviat tendríem un bon ball armat.

És necessari que tothom tengui ben clar quins són es seus drets i es seus deures: sa Constitució estableix es deure de tot ciutadà de conèixer es castellà, i es dret (no es deure) d'emprar-lo. Sa ciutadana de Menorca que rebutja es menorquí té, naturalment, es dret de rallar en castellà, i de no rallar res més que castellà, si vol; però no té dret a exigir que l'hi rallin: es menorquins tenen es deure d'entendre-la, però no tenen cap obligació de respondre-li en castellà, perquè a Menorca es menorquí és tan oficial com es castellà, i tothom té dret a parlar-lo en qualsevol ocasió.

Sa normalització s'ha de fer en un clima de concòrdia

Ara bé, aquest dret de parlar sa nostra llengo s'ha d'exercir amb tota naturalitat. Déu mos guard de començar a barallar-mos per motius lingüístics. Estic segura que es castellanoparlants que exigeixen que els xerrin en castellà –que són pocs– creuen de bona fe que tenen dret a exigir-ho. I segurament també hi ha mallorquins i menorquins que els donen de bona fe sa raó. És important, per tant, una campanya d'informació sobre aquest tema. Que tothom sàpiga fins on arriben es seus drets i on comencen es dets altres. I que tothom estigui tan disposat a defensar es drets propis com a respectar es d'altri.

Es futur és des joves

Evidentment, sa normalització total dets adults –tant des nascuts aquí com des venguts de fora– no és possible. Es fet d'haver rebut s'ensenyança exclusivament en castellà, i d'haver viscut un ambient en què es castellà era prioritari –i per tant es considerava obligat adoptar-lo en qualsevol acte oficial, o per comunicar amb sa gent de llengo castellana–, mos ha donat un bagatge cultural i unes formes de conducta lingüística que es poden corregir fins a un cert punt, però no capgirar.

Allò que és important, és que ses generacions que pugen rebin en català es seu bagatge cultural, i prenguin hàbits de conducta inversos: que per ells sa primera llengo de ses Balears sigui sa que n'és pròpia, i sa

segona es castellà –això sí, amb un coneixement profund, que els permeti emprar-lo correctament, de paraula i per escrit, sempre que vulguin, i no tenir cap problema lingüístic si van a viure a terres de llengo castellana.

Per aconseguir això, s'escola té un paper de primera magnitud. I sa millor manera d'aconseguir-ho és que no només s'ensenyi sa llengo que fins ara havia estat arraconada, sinó que s'ensenyi *en* aquesta llengo. A Catalunya ja es fa molt majoritàriament, i a Mallorca també hi ha escoles que ho fan, amb molt bons resultats.